

стійності обмежувати суверенітет своїх членів.

Слідуючи класичній доктрині міжнародного права, держава, стаючи членом міжнародної організації, передає їй частину своїх повноважень, обмежуючи таким чином свій суверенітет. Однак держава, будучи членом міжнародної організації, контролює ті її дії, які можуть чинити на неї безпосередній вплив.

Наприклад, міжнародний договір, розроблений міжнародною організацією, як правило, не є для держави обов'язковим до тих пір, доки шляхом проведення відповідних внутрішньодержавних процедур його не буде визнано обов'язковим цією державою.

Це правило відображає співвідношення загальної компетенції держави, тобто компетенції створювати свою власну компетенцію, і спеціальної компетенції міжнародної організації, обсяг якої безпосередньо залежить від обсягу переданих їй державами повноважень.

Наддержавність є невідповідністю класичному правилу в тому сенсі, що міжнародна організація з наддержавними повноваженнями починає «жити власним життям»: вона правомочна обмежувати суверенітет своїх членів без отримання щоразу на це їхньої згоди.

Наддержавність як явище проявляється в наявності в міжнародних організаціях таких повноважень: прийняття обов'язкових для всіх членів рішень більшістю голосів; формування органів, які приймають такі рішення щодо осіб, які формально не залежать від національних урядів, або представників не всіх держав-членів; примусового забезпечення виконання таких рішень; прямої дії рішень щодо приватних осіб, які належать до юрисдикції держав-членів.

Вважаємо, що виникнення явища наддержавності пов'язане з пошуком найбільш ефективних рішень глобальних проблем у межах міжнародних організацій.

До цих пір визначення терміна «наддержавність», а також міжнародно-правового акта, що закріплює це поняття,

немає. Однак у 50-ті рр. ХХ ст. в оборот увійшов смисловий аналог терміна «наддержавність» – «інтеграція». Він використовується для позначення спільного впровадження державами функцій, які раніше належали лише до виключної компетенції кожного з них окремо. Сам принцип наддержавності був задуманий як засіб контролю за партнерами, забезпечуючи тим самим загальне підвищення рівня безпеки членів об'єднань. Найбільш яскраво тенденція інтеграції проявила себе саме щодо Європейського Союзу.

Територіально компетенція Європейського Союзу обмежується територією його членів. Що стосується часу, то установчі договори Європейського Союзу не містять жодних положень про обмеження його компетенції в часі, що дозволяє зробити висновок про відсутність таких обмежень.

Водночас є змістовні обмеження предметної компетенції. Адже Європейський Союз володіє лише прямо переданою предметною компетенцією. Вона може бути як винятковою, так і спільною компетенцією Європейського Союзу та його членів.

Нормами, що закріплюють предметну компетенцію Європейського Союзу, є, наприклад, ст. ст. 2–6, 26, 50, 114–115, 154, 174, 352 Договору про функціонування Європейського Союзу.

При цьому відповідно до принципу субсидіарності (ст. 5 Договору про Європейський Союз) Європейському Союзу надаються додаткові повноваження в разі, якщо цілей Європейського Союзу не може бути достатньо успішно досягнуто його членами окремо [8, с. 531].

У цьому разі необхідно враховувати, що під час застосування принципу субсидіарності Європейський Союз повинен спиратися на принцип пропорційності. Відповідно до наявної в доктрині міжнародного права теорії «implied powers» міжнародні організації володіють повноваженнями, прямо не переданими їм, проте необхідними для здійснення переданих. Щоправда,

юридичних осіб приватного права, які перебувають під прямим чи непрямим державним контролем. Приватні особи є адресатами директиви, якщо вона надає їм які-небудь правомочності [1, с. 143].

В умовах Європейського Союзу зростає значимість тлумачення європейського права. Воно входить до компетенції Ради ЄС. Результат такого тлумачення є обов'язковим під час застосування відповідної норми. Саме застосування права в межах конкретної справи належить до компетенції відповідних правозастосовних органів, як національних, так і органів Європейського Союзу.

Розслідування порушень правових норм установчих договорів та прийняття у відповідних справах рішень також належить до компетенції Ради ЄС.

Рада ЄС може визнати акти Європейського Союзу недійсними, визнати необхідність здійснення органами Європейського Союзу будь-яких дій або встановити факт порушення державами-членами Європейського Союзу положень установчих договорів.

Значення діяльності Ради ЄС є настільки важливим, що в літературі Рада ЄС іноді розглядається як правотворчий інститут, а його рішення прирівнюються до первинного права. Хоча з такими судженнями неможливо погодитися повністю.

Третій аргумент на користь наддержавності вбачається в наявності в Європейському Союзі органів, які представляють інтереси не окремих держав, а консолідовані – інтереси Європейського Союзу. Такі органи формуються як із представників, формально не залежних від національних урядів, так і з представників не всіх держав.

З огляду на вищевикладене слід повністю погодитися з позицією, що право Європейського Союзу за своєю юридичною природою із часом еволюціонує в бік національного права, і ця еволюція триває нині.

У результаті такого процесу розподіл права на міжнародне й національне

право щодо Європейського Союзу стає все більш проблематичним.

Як уже зазначалося, сьогодні правознавці не лише використовують різні терміни, а й по-різному визначають суть права Європейського Союзу. Наприклад, С.Ю. Кашкін відносить до правової системи Європейського Союзу право, створене в межах Європейського Союзу як міжнародної організації [4, с. 88–89]. С.О. Сереброва відносить до цієї правової системи також рівень національного права членів Європейського Союзу [9, с. 187, 202].

О.В. Арбузов пише: «Міжнародні угоди в межах «Європейських співтовариств» створили специфічну правову систему, вони стали частиною правових систем держав-членів і навіть мають верховенство щодо національних» [2, с. 122–123].

Рада ЄС висловила позицію про те, що Договір про заснування Європейського економічного співтовариства з набранням ним чинності створив новий правопорядок, власну правову систему, яка стала інтегральною частиною правових систем держав-членів Європейських співтовариств.

Не менш цікавою є дискусія про природу Європейського Союзу. Іноді його визначають як конфедерацію.

Однак сама теорія конфедерацій пов'язана із численними дебатами. Існують щонайменше дві протилежні позиції. Згідно з першою позицією конфедеральне право є різновидом права державного, а союзний договір не можна оцінювати як міжнародний договір. Друга позиція розглядає конфедерацію як міжнародно-правове утворення, в основі якого лежить міжнародний договір. З огляду на цю позицію доводиться визнати, що за своєю природою конфедерація є близькою до міжнародної організації, проте відмінність полягає в тому, що конфедерація може зобов'язувати своїми актами не лише себе, а й держав-членів. Друга позиція є більш поширеною в юридичній науці. Однак нестандартність досліджуваного утворення зупиняє багатьох учених від без-

застережного визнання статусу конфедерації за цим утворенням.

О.О. Моїсєєв вказує, що зі змістовної точки зору європейське об'єднання дуже сильно «просунулося» в бік конфедерації європейських держав, однак формально йому не вистачає вираженої в договорі волі держав на утворення конфедерації. Учений пропонує вести мову щодо міжнародної організації з особливою специфікою [6, с. 198]. Схожу позицію висловлює С.Ю. Михайлова, яка визначає Європейський Союз як міжнародне об'єднання особливого роду, що відрізняється від конфедерацій класичного типу [5, с. 52].

Підводячи підсумки, зазначимо, що Європейський Союз необхідно визначати як наддержавне утворення, яке виступає суб'єктом міжнародного права особливого виду. У зв'язку із цим право Європейського Союзу слід розцінювати як специфічний фрагмент міжнародного права, що створюється особливим наддержавним утворенням.

Ключові слова: система європейського права, інтеграція європейського права, право Європейського Союзу.

Статтю присвячено визначенню основних форм європейської інтеграції в праві. Автор обґрунтовує своє бачення інтеграційних процесів у праві. У статті на основі комплексного дослідження наукової літератури Європейський Союз визначається автором як наддержавне утворення.

Статья посвящена определению основных форм европейской интеграции в праве. Автор обосновывает свое видение интеграционных процессов в праве. В статье на основе комплексного исследования научной литературы Европейский Союз определяется автором как надгосударственное образование.

The article is devoted to the definition of the main forms of European integration in the law. The author justifies his vision of integration processes in the law. On the basis of a comprehensive study of the scientific literature by the European Union as defined by supranational entities.

Література

1. Аракелян М.Р. Курс лекцій по праву Європейського Союзу / М.Р. Аракелян, Н.Д. Василенко. – О. : НУ «ОЮА», 2011. – 390 с.
2. Арбузов А.В. Европейский Союз: международная организация или конфедерация? / А.В. Арбузов // Правоведение. – 2006. – № 4. – С. 122–126.
3. Зіглер К.В. Міжнародне право та право Європейського Союзу: між асиметричною конституціоналізацією та фрагментацією / К.В. Зіглер // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 32–47.
4. Кашкин Ю.С. Право Европейского Союза / Ю.С. Кашкин. – М. : Проспект, 2004. – 925 с.
5. Михайлова С.Ю. Конфедерация как международно-правовое объединение государств: вопросы теории и практик : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / С.Ю. Михайлова ; Башкирский гос. ун-т. – Уфа, 2006. – 212 с.
6. Моисеев А.А. Суверенитет государства в современном мире: международно-правовые аспекты / А.А. Моисеев. – М. : Научная книга, 2006. – 342 с.
7. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. О.К. Вишнякова. – О. : Фенікс, 2013. – 883 с.
8. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
9. Сереброва С.О. Общетеоретические основы формирования Европейской правовой системы : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / С.О. Сереброва ; Нижегородская академия МВД России. – Нижний Новгород, 2005. – 215 с.